

BİST’TE İŞLEM GÖREN ÇİMENTO ŞİRKETLERİNİN KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK RAPORLAMALARININ KARLILIK ÜZERİNE ETKİSİ*

Arş. Gör. Nurcan KOSTAK**

Amprık Araştırma
(Empirical Research)

Muhasebe ve Finans
Araştırmaları Dergisi
Aralık 2020; 2(2): 100-119

APA Stili Kaynak Gösterimi:

Kostak, N. (2020). BİST’te İşlem Gören Çimento Şirketlerinin Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlamalarının Karlılık Üzerine Etkisi. *Muhasebe ve Finans Araştırmaları Dergisi*. 2(2), 100-119.

ÖZ

Bu çalışmanın amacı, çimento şirketlerinin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyet raporlamalarının karlılıklarını etkileyip etkilemediğini incelemektir. amaçla 2006-2019 tarihleri arasında Borsa İstanbul’da işlem gören on bir çimento şirketinden toplanan veriler kullanılmıştır. Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyeti sayılarının Aktif Karlılığı (ROA), Özkaynak Karlılığı (ROE) ve Pay Başına Kazanç (PBK) üzerine etkisini tespit edebilmek için panel veri analizi uygulanmıştır.

Analiz sonucunda KSS'nin ROE üzerine pozitif etkide bulunduğu ancak ROA ve PBK üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Sosyal Sorumluluk, Karlılık, Panel Veri Analizi

JEL Kodları: G30, G32, C23

* Makalenin gönderim tarihi: 07.08.2020; Kabul tarihi: 27.11.2020, iThenticate benzerlik oranı %14. Bu makale yazarın 2013 yılında yayınlanan "Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlaması ile Finansal Performans Arasındaki İlişki: Borsa İstanbul’da İşlem Gören Çimento Şirketleri Üzerine Bir Araştırma" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

**Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü, nsimsek@sakarya.edu.tr
ORCID: 0000-0002-0493-1254

THE EFFECT OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY REPORTING ON PROFITABILITY OF CEMENT COMPANIES TRADING IN BIST

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine whether the corporate social responsibility activity reports of cement companies affect their profitability. For this purpose, data of eleven cement companies traded in Borsa Istanbul between 2006 and 2019 were used. Panel data analysis was applied to determine the effect of the number of corporate social responsibility activities on Return on Assets (ROA), Return on Equity (ROE) and Earnings Per Share (PBK).

As a result of the analysis, it was determined that CSR has a positive effect on ROE, but ROA and PBK do not have a significant effect.

Keywords: Social Responsibility, Profitability, Panel Data Analysis

JEL Codes: G30, G32, C23

1. GİRİŞ

Son yıllarda insanoğlunun çevreye vermiş olduğu zararın etkileri iklim değişikliği, karbon ayak izindeki artış, su ayak izindeki artış, kuraklık ve su sıkıntısı gibi olaylarla belirgin hale gelmiştir.

Veriler, Dünyadaki karbon emisyonlarının yüzde beşinin çimento üretiminden kaynaklandığını göstermektedir. (Gürsel ve Meral, 2012, s.1). Son 15 yılda gerçekleşen teknolojik ilerlemeler, atık yakma sistemlerinin kullanılabilir hale gelmesi, yenilenebilir enerji yatırımlarının artırılması ve katkılı çimento kullanımının yaygınlaşması ile karbon emisyonları seviyesindeki iyileşmenin %10 düzeyinde olduğu söylenmektedir (Alp vd. 2017, s. 43). Bu durum gereken önlemler alındığında etkilerin azaltılabildiğini açıkça göstermektedir.

Dolayısıyla hem bireylerin, hem işletmelerin faaliyetlerini yaşama zarar vermeden ya da zararlı etkileri asgari düzeye indirerek yürütmeleri gerekmektedir.

2. KURUMSAL SOSYAL SORUMLUK KAVRAMI ve RAPORLAMASI

2.1. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramı

İşletmeler temel amacı sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bu da kâr elde etmek aynı zamanda da toplum refahını artırmakla gerçekleşebilir (Kelgökmen İlic, 2010, s. 304). Tarihsel süreçte işletmelerin yaşam eğrilerine bakıldığında yasa ve yönetmeliklere bağlı kalarak faaliyet göstermenin yeterli olduğu görülmektedir. Ancak son yirmi yılda çevre ve topluma dair bilinç gittikçe artmaktadır (Blowfield ve Murray, 2008, s.3). Bu durum Kurumsal

Sosyal Sorumluluk (KSS) kavramıyla açıklanmaktadır. Kurumsal sosyal sorumluluk (KSS), ‘kurumsal sorumluluk’, ‘kurumsal hesap verilebilirlik’, ‘kurumsal ahlak’, ‘kurumsal vatandaşlık’ gibi isimlerle de ifade edilmektedir (Ersöz, 2007, s. 21).

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı (KSS), Dünya İşveren Örgütü (IOE) tarafından “İş faaliyetlerinin önemli bir yönü ve şirketin faaliyet gösterdiği çeşitli pazarlarda paydaşlarına karşı olan sorumluluğu” olarak tanımlanmaktadır (Hopkins, 2007, s. 27).

Birleşmiş Milletlerin Kurumsal Sosyal Sorumluluk tanımı ise; “Şirketler yalnızca müşterileri, tedarikçileri ve çalışanları ile ilgili değil, aynı zamanda şirket faaliyetlerini yürüttüğü toplum içindeki diğer grupların ihtiyaçları, amaçları ve değerleri ile ilgilidir” şeklindedir (Blowfield ve Murray, 2008, s.4).

2.2. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Tarihsel Gelişimi

Sosyal Sorumluluk kavramının tarihin her anında karşılaşılan bir kavram ve uygulama olduğu görülmektedir. Tarih boyunca tüm inanışlar, dinler ve büyük uygarlıklar incelendiğinde “ticari faaliyetleri düzenleyen birincil faktörün ahlak, ikincil faktörünse toplumsal adet, gelenek-görenek, kural ve yasalar” olduğu görülmektedir (Özgener, 2004, s. 163). Sosyal sorumluluk bilinci, 1950’lerden önce din, kültürel yapılar ve geleneklerin ekseninde oluşmuş ve işletme açısından bakıldığında ise yalnızca işletme sahiplerinin sorumluluğu olarak algılanmıştır (Özgener, 2004, s. 164; Özalp vd., 2008, s. 72). 1980’lere geldiğinde ‘kalite’, doksanlara geldiğinde ‘hız’, iki binli yıllardan itibaren ise ‘Kurumsal Sosyal Sorumluluk’ önemli güç haline gelmiştir (Bıçakçı, 2000, s.48).

Kavram ilk olarak 1953’te H. Bowen’in “*İşadamlarının Sosyal Sorumlulukları*” (Social Responsibilities of the Businessman) adlı kitabında yer almıştır. Bowen işadamlarının, toplumun değer ve amaçlarıyla örtüşen sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ilgilenmeleri gerektiğini savunmuştur (Aktan ve Börü, 2007, s. 12). KSS kavramı, 1992 yılında Rio de Janeiro’da yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı ile belirgin bir yapı kazanmaya başlamıştır (Ayhan, 2009, s. 175). Bu gelişmelerle birlikte şirketlerin KSS’ye önem vermelerinin, tümüyle gönüllü bir şekilde olduğu söylenemez. Çoğu şirket, geçmişte kendilerine ait bir sorumluluk olarak görmedikleri bazı faaliyetlerde beklenmedik toplumsal tepkilerle karşılaştıktan sonra bu kavram üzerine yoğunlaşmıştır (Ulu, 2007, s. 33). Bu gelişmeler sonucunda 2000 yılında birçok önde gelen işletmenin imza attığı Küresel İlkeler Sözleşmesi ile KSS kavram olmaktan öte kendisi bizatihi bir kurum olarak varlık kazanmıştır (Ayhan, 2009, s. 175).

Türkiye’de Sermaye Piyasaları Kurulu (SPK), OECD, genel kabul görmüş düzenlemeler, kamu ve özel sektörün, sivil toplum kuruluşlarının ve akademisyenlerin görüşlerinden yapılan çıkarımlarla Temmuz 2003’te

Kurumsal Yönetim İlkelerini yayınlamıştır (Altan, 2007, s. 21). *Kurumsal Yönetim İlkeleri*, işletmelerin daha etkin ve şeffaf bir yönetim ve raporlama anlayışı benimsemesini hedefleyen ilkeler bütünüdür (Başar ve Başar, 2006: 219). 2005 yılında bu ilkelerin anonim şirketler tarafından yayınlanması zorunlu hale gelmiştir. Türkiye’de KSS ile ilgili yapılan en kapsamlı çalışma Avrupa Komisyonu ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı desteği ile Mart 2008 hazırlanmış olan Türkiye KSS Değerlendirme Raporudur (Ayhan, 2009, s. 175). Devam eden çalışmalar neticesinde 2014 yılında BİST Sürdürülebilirlik Endeksi oluşturulmuş ve 2015 yılında 15 şirket ile başlamıştır. Halihazırda endekste 56 şirket yer almaktadır (<https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksi>).

2.3. Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Temel İlkeleri

Kurumsal sosyal sorumluluk, topluma, yatırımcılara kısacası tüm paydaşlara bilgi vermeyi esas almaktadır. İşletmeler kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerini açıklamalı, faaliyetlerin içeriği ve gelişimi hakkında bilgi vermelidirler. Çünkü işletmelerin sürdürülebilirliklerini sağlamaları ne kadar şeffaf olduklarına, yaptıkları faaliyetlerle ilgili hesapverebilme yeteneklerine ve paydaşlar tarafından anlaşılabilmelerine bağlıdır.

Bu yüzden genel olarak kurumsal sosyal sorumluluğun temel ilkeleri:

- Şeffaflık
- Hesapverebilirlik
- Sürdürülebilirlik şeklinde sıralanabilir.

2.3.1. Şeffaflık

Şeffaflık, yapılan faaliyetlerin ve işlemlerin neden yapılmış olduğu hakkında açıkça kamuoyuna bilgi verme yaklaşımıdır (Argüden, 2007, s. 43). Şeffaflık, raporlarda faaliyetler hakkında gizli bir şeyin kalmaması anlamına gelmektedir (Aras, 2007). Ancak işletmeler çoğunlukla ‘mevzuatın gerektirdiği kadar’ şeffaflık eğilimi gösterirler (Baraz, 2011, s. 86). Şeffaflık, işletmelerin faaliyetlerinin dış çevresine etkisini ölçmek ve paydaşlarla bilgi transferi sağlanması açısından önemlidir (Karacaer ve Bozkurt, 2010, s. 46).

2.3.2. Hesapverilebilirlik

Hesapverebilirlik, işletmelerin yapılacak soruşturma ve denetlemelere açık olmaları, kendi çıkarlarının yanı sıra paydaşlarının diğer bir ifadeyle tüm toplumun çıkarlarını gözeterek hareket ettikleri yönünde düzenli hesap vermeleri anlamına gelmektedir. Düzenli hesap vermiş olması işletmeye daha fazla güven duyulmasını sağlayacaktır (Argüden, 2008, s. 42).

Şirketler sadece finansal bilgileriyle değil, yaptıkları tüm ekonomik, sosyal ve çevre faaliyetleri hakkında hesap vererek paydaşların beklentilerini karşılamak zorundadırlar (Tokgöz ve Önce, 2009, s. 258).

2.3.3. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik, şu anki yaşamı ve ilerideki kuşakların yararlarını gözeterek doğal kaynakları savurganlık yapmadan ve olası zararları minimuma indirmeye çalışarak ekonomik ilerlemenin sağlanmasını amaçlar (Bozlağan, 2010, s. 1012). Özetle, ‘yeniden üretilebilenden daha fazla kaynağın kullanılmamasını’ ifade etmektedir (Tokgöz ve Önce, 2009, s. 251).

İşletmeler açısından sürdürülebilirlik ise, uzun vadede gerçekten refah yaratılıp yaratılmadığı, çevreye zarar verilip verilmediğinin tespit edilmesi gibi irdeleyeci bir bakış açısıyla faaliyetlerde bulunulmasıdır (Alpaslan ve Kalkan, 2007, s. 28). Sürdürülebilirlik hangi kaynakların işletme tarafından ne kadar tüketildiği ve buna karşın söz konusu kaynakların ne kadarının yenilenebilir olduğudur (Aras, 2007; Tokgöz ve Önce, 2009, s. 251).

2.4. Kurumsal Sosyal Sorumluluk Raporlamasının Kapsamı

Sosyal sorumluluk raporlamasının amacı daha çok paydaşa bilgi vermektir (Belal, 2008, s.2). Sosyal sorumluluk raporlaması, aslında ekonomik faaliyetlerin, sosyal hayata ve çevreye olan etkileri hakkında tüm çıkar grupları ve topluma açıklama yapılmasıdır (Kağmıcıoğlu, 2007, s. 128). Sosyal sorumluluk raporunun bölümleri genellikle aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır:

- Kapak Sayfası
- Yönetim Kurulu Başkanı’nın Mesajı
- Raporun Tanıtımı
- Ekonomik Veriler
- Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Beyanı
- Raporun Doğrulanması (Denetim Raporu)

Bu raporlama şekli uluslararası düzeyde faaliyet gösteren birçok işletme tarafından kullanılmaktadır. Bu format OECD tarafından oluşturulan (GRI-Global Reporting İnitivite) rehber niteliğindeki raporlarda tavsiye edilen raporlama şeklidir (Adams ve Frost, 2004, s. 99).

İşletmeler açısından ise sosyal sorumluluk raporları, işletmelerin esas faaliyetleri dışındaki faaliyetlerin performanslarının ölçülmesi açısından önem arz etmektedir. Çünkü işletmeler bu ölçümlerle toplum ve çevre konusunda odaklanmaları gereken hususları analiz edebileceklerdir (Boysen,1997, s. 1).

Türkiye’de 2005 yılında anonim şirketlere yıllık faaliyet raporları içerisinde Kurumsal Yönetim İlkelerine Uyum Beyanı yayınlanması zorunlu hale getirilmiştir. KSS faaliyetleri bu beyan içerisinde yer almaktadır. Raporlamanın OECD tarafından getirilen bazı kriterlere göre yapılması gerektiği belirlenmiş ve her yıl yayınlanan rehber (GRI) ile raporlamanın şekillenmesini sağlayacak bir bilgilendirme sistemi kurulmuştur. İşletmeler raporlarını bu rehber çerçevesinde şekillendirmektedir.

KSS raporlamaları incelendiğinde, KSS faaliyetlerinin neler olduğuna değinilmekte, bu faaliyetlere ilişkin görsellere yer verilmektedir. Yalnızca bağış ve yardım faaliyetlerine ilişkin finansal açıklama yapılmaktadır. KSS ile ilgili olumsuz haber ya da beyanlara ilişkin açıklamalar ise işletmenin müdahil olduğu dava olup olmadığının ifade edilmesi şeklindedir.

3. KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUK VE FİNANSAL PERFORMANS ARASINDAKİ İLİŞKİYİ TESPİT ETMEYE YÖNELİK YAPILAN ÇALIŞMALAR

Kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans ilişkisi pek çok çalışmaya konu edilmiştir. Bu çalışmaların bir çoğu ampirik çalışmalardır. Bu başlık altında daha önce yapılmış çalışmalara ilişkin genel bir çerçeve çizilmesi açısından ulaşılmış çalışmaların bulgularına değinilecektir.

1985-2020 yılları arasında yayınlanmış çalışmalara yer verilmiştir. Kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans arasındaki ilişkiyle ilgili bazı çalışmalarda pozitif etki, bazı çalışmalarda negatif etki saptanmış, bazılarında ise belirgin bir ilişki saptanamamıştır.

Aupperle ve diğerleri (1985), KSS ve karlılık arasındaki ilişkiyi bir yıldan beş yıla kadar olan süreyle araştırmışlardır. Karlılık ve sosyal sorumluluk arasında anlamlı bir ilişki saptanamamışlardır. Sosyal sorumluluk faaliyetlerinin yönetimin sorumluluğu olarak görüldüğü o tarihlerde (Özgener, 2004, s. 164) sosyal sorumluluğun karlılık ile ilişkilendirilerek yatırımcıya katkısının ne olduğu üzerinden bir değerlendirme yapıldığı görülmektedir.

McGuire ve diğerleri (1988) çalışmalarında 1983-1985 yılları arasında 98 işletmenin ROA, borsa getirileri ile sosyal performans değişkenleri (toplu sözleşmeli personel oranı, kadın çalışan sayısındaki artış, yatırım harcamalarındaki artış) arasındaki ilişkiyi saptanmaya çalışılmıştır. Sosyal sorumluluk faaliyetleri ile ROA ve borsa getirileri arasında pozitif yönde ilişki tespit edilmiştir. Çalışmada sosyal performans göstergeleri olarak insan kaynaklarına ilişkin rakamlar ve yatırım harcamaları değişkenleri kullanılmıştır. Topluma ve çevreye ilişkin göstergeler göz ardı edilmektedir. Bu durum o dönemde KSS kavramına bakış açısını yansıtan bir durumdur (Bıçakçı, 2000, s.48).

Pava ve Krausz (1996), KSS ve finansal performans arasındaki ilişki hakkında yapılan 1992-1996 yıllarında yayınlanan 21 çalışmayı

incelemişlerdir. 12 çalışmada pozitif ilişki görüldüğü, sekiz çalışmada belirli bir ilişki saptanmadığı, yalnızca birinde negatif ilişki bulunduğunu tespit etmişlerdir. Bu araştırmalar ışığında KSS ve finansal performans arasında nasıl bir ilişki olduğu net şekilde ifade edilemediği tespit edilmiştir.

Waddock ve Graves (1997), sosyal performans ile finansal performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Hem sosyal performansın finansal performansın artmasına yol açtığı, hem de daha iyi finansal performansa sahip olmanın sosyal performansı arttırdığını tespit etmişlerdir.

Margolis and Walsh (2003), 127 çalışmanın yarısından çoğunda kurumsal sosyal sorumluluk ve finansal performans arasında pozitif bir ilişki olduğunu, 7 çalışmada negatif bir ilişki gözlemlendiği, geriye kalan çalışmalarda ise belirgin bir sonuç elde edilemediği görülmüştür. Bu çalışmaların birçoğu yalnızca muhasebe kayıtları ve sektör ölçütlerini baz alan çalışmalardır. İncelenen çalışmalarda kurumsal sosyal sorumluluğun ifade ettiği çevreye ve topluma katkının göz ardı edildiği ifade edilebilir.

Nelling ve Webb (2009), ROA, pay senedi getirisi ile kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. ROA ve KSS arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Pay senedi getirileri ile anlamlı bir ilişki tespit edilememiştir.

Mulyadi ve Anwar (2012), Endonezya’da faaliyet gösteren 30 firma üzerine bir araştırma yapmışlardır. KSS raporları ile firma değeri ve karlılık (PBK, ROA, ROE) arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir.

Mahbuba ve Farzana (2013), Bangladeş’te faaliyet gösteren bir bankanın 2002-2011 yılı KSS harcamaları ve karlılıklarına ilişkin analiz yapmışlardır. KSS faaliyetlerinin karlılığa hem kısa dönemde hem uzun dönemde pozitif bir etkisi olduğunu belirtmişlerdir.

Awan ve Akhtar (2014), Pakistan Gübre ve Çimento Şirketlerinin yöneticilerine uygulanan anket ile marka imajı ve itibarının artmasında KSS uygulamalarının etkisini belirlemeye çalışmışlardır. Analiz sonucunda hem yerel hem de küresel ölçekte müşterilere ulaşma konusunda KSS faaliyetlerinin önemi ortaya konulmuştur. Yazarlar Pakistan’da yürütülen KSS faaliyetlerinin yeterli olmadığını belirtmişlerdir. Çalışmada örneklem olarak yöneticilerin seçilmiş olması yalnızca uygulanan politikaların ya da stratejilerin ayrıntısına dair bilgi vermektedir.

Riantani ve Nurzamzam (2015), Endonezya borsası tütün sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin 2007-2011 dönemi verileri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Çalışmada finansal performans göstergelerinin (firma büyüklüğü, finansal kaldıraç ve karlılık) KSS beyanına etkisi incelenmiştir. Finansal göstergelerin KSS beyanına önemli bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Mai (2017) Endonezya Borsası Jakarta İslami Endeksinde işlem gören şirketlerin 2007-2013 yılları arasındaki verileri üzerine bir araştırma yapmıştır. Analiz sonucunda KSS’nin yatırım getirisini pozitif etkilediği bu

etkinin de ROE ve firma değerini pozitif etkilediğini belirtmiştir. Çalışma bulgularına göre KSS'nin yatırımda oluşturduğu pozitif etkinin ilişkili kalemlerde de domino etkisi oluşturduğu söylenebilir.

Maqbool ve Zammer (2018), çalışmalarında Hindistan borsasında işlem gören 28 ticari bankanın 2007-2016 verileri üzerine bir araştırma yapmışlardır. Analiz sonucunda KSS raporlamalarının finansal performansı pozitif etkilediğini tespit etmişlerdir.

Cho, Chung ve Young (2019) Kore borsasında işlem gören 191 şirketin 2015 yılı verileri üzerine yaptıkları çalışmada KSS performansı ile finansal performans göstergeleri arasında pozitif bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir.

Jahmane ve Gaies, (2020), 2002- 2017 döneminde 40 şirketin sosyal sorumluluk performansının finansal performansına etkisini incelemişlerdir. KSS'nin ROA'ya anlamlı bir etkisinin olmadığı, ROE'ye pozitif etkisi olduğu ve TobinQ üzerine ise negatif etkisi olduğu tespit etmiştir.

Lin ve diğerleri (2019), 1000 firmanın 2007-2016 dönemine ilişkin panel veri analiz uygulamışlardır. Daha iyi finansal performans gösteren firmaların KSS faaliyetlerine daha çok destek verdiklerini tespit etmişlerdir.

Türkiye'de ise KSS ile ilgili yapılmış ilk ampirik araştırma Aras ve diğerleri (2010)'nin çalışmasıdır. Çalışmada İMKB-100 (değişen ismiyle BİST 100) endeksinde yer alan şirketlerin 2005, 2006 ve 2007 yıllarındaki sosyal sorumluluk faaliyetleri ile finansal göstergeleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Finansal göstergeler olarak karlılık oranları (ROE, ROA, Hisse Başı Kazanç) ve firma büyüklüğü değişkenleri kullanılmıştır. Karlılık oranları ile KSS raporları arasında regresyon analizi uygulanmış ve bir ilişki saptanmamıştır. Firma büyüklüğü ve KSS raporları arasında yapılan analizde ilişki tespit edilmiştir.

Alparslan ve Aygün (2013) yaptıkları çalışmada BİST'te yer alan 117 şirketin 2009-2010 yıllarına ilişkin verilerini dikkate alarak KSS ile firma performansı arasındaki ilişkiyi korelasyon ve regresyon analizi uygulayarak araştırmıştır. KSS değerleri olarak bağış ve yardımlar baz alınmıştır. Çalışmanın sonucu KSS ile finansal performans göstergeleri arasında pozitif bir ilişkinin olduğu görülmüştür. İşletmelerin finansal tablolarında sosyal sorumluluk faaliyetlerine dair harcamalar yalnızca bağış ve yardımlar için verilmekte olduğundan finansal büyüklük olarak bu değerlerin kullanılması olağandır. Raporlarda diğer sosyal sorumluluk faaliyetlerine ilişkin finansal bir büyüklük ya da içerik belirtilmediği görülmektedir.

Başar (2014) çalışmasında BİST Kimya, Petrol, Plastik Endeksinde faaliyet gösteren işletmelerin 2010-2012 yılları arasında GRI (Global Reporting Initiative-Küresel Raporlama Girişimi)'in belirlemiş olduğu ölçütlere göre yapılan raporlama düzeyleri ve Hisse Başı Kazanç oranı arasında korelasyon analizi uygulamıştır. Raporlama düzeyi metin incelemesi ile belirlenen sayılardan oluşmaktadır. Analiz sonucunda değişkenler

arasında ters yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Yazar, bu durumun işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerini yapmak için katlandığı maliyetlerden kaynaklandığını belirtmiştir.

Özçelik ve diğerleri (2014) çalışmalarını BIST 100 endeksinde yer alan şirketlerin 2010-2012 yılları arasındaki KSS verileri ile finansal performans arasındaki ilişkiyi regresyon analizi uygulayarak incelemişlerdir. Sosyal sorumluluk raporu ve finansal performans göstergeleri, şirket büyüklüğü, firma riski ve ortaklık yapısı gibi veri ve rakamlar analize tabi tutulmuştur. Şirket büyüklüğü ile KSS arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmesine rağmen diğer değişkenler ile anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

Yıldız, Tuna ve Tuna (2016) çalışmalarında kimya, petrol, kauçuk ve plastik ürünler sektöründeki 19 firmanın çevre açıklamalarının firma özellikleri üzerine etkisini incelemişlerdir. Araştırma sonucuna göre çevresel açıklama düzeyi ile kuruluş tarihi, borçlanma düzeyi ile pozitif bir ilişki bulunmuşken, büyüklük ve borsada işlem görmeye başladığı tarih arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Çevresel açıklama düzeyi ile ROA, ROE arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Çevresel açıklama düzeyi metin incelemesi ile belirlenen faaliyet sayılarından oluşmaktadır.

Çalışmaların, farklı değişkenlerin KSS üzerine etkisi ya da KSS ile aralarındaki ilişkinin tespiti üzerine olduğu görülmektedir. En çok kullanılan değişkenler Aktif Karlılık Oranı (ROA), Pay Başına Kazanç oranıdır. Bu oranlarla sosyal sorumluluk faaliyetlerinin yatırıma etkileyen bir tercih nedeni olup olmadığının tespit edilmeye çalışıldığı söylenebilir.

4. ARAŞTIRMA

Son yıllarda sorumluluk anlayışında ortaya çıkan değişiklikler, işletmelerin KSS faaliyetlerini raporlamalarında gelişme göstermelerine neden olmuştur. Bu durumda yasal düzenlemelerin de etkisi vardır. İşletmeler gönüllülük esasıyla yürüttükleri sosyal sorumluluk faaliyetlerini şeffaflık, hesapverilebilirlik ve tabi ki işletme sürekliliği anlayışı içerisinde yürütmektedir. KSS faaliyetleri 2005'te zorunlu hale gelen Kurumsal Yönetim Uyum raporu kapsamında raporlanmaya başlanmıştır. Bu raporlama paydaşların, işletmelerin faaliyet konuları dışında neler yaptıklarından da haberdar olmak istemelerinden dolayı ortaya çıkmıştır. Bu doğrultuda BİST'te işlem gören Çimento Şirketlerinin KSS raporlamalarının karlılıkları üzerine etkisi incelenecektir.

4.1. Araştırmanın Problemi ve Amacı

Araştırma Problemi; Kurumsal Sosyal Sorumluluk raporlamalarının işletme karlılığı üzerine etki edip etmediğini tespit etmektir.

Araştırmanın Amacı; Kâr amacı güdülmeden salt çalışanlara, topluma ve çevreye katkı sağlamak için yapılan kurumsal sosyal sorumluluk

faaliyetlerinin, BİST’te işlem gören çimento şirketlerinin karlılığı üzerine bir etkisi olup olmadığının araştırılmasıdır.

4.2. Araştırmanın Önemi

Çimento üretimi sırasında açığa çıkan partiküller atmosferde karbon emisyonunu artırmaktadır. Çimento şirketlerinin emisyon oranını azaltmak için bazı tedbirler aldığı bilinmektedir. Bu yüzden çalışmada çevreye zararlı etkisi nedeniyle çimento sektöründe faaliyet gösteren işletmeler tercih edilmiştir.

Elde edilen bulgular, KSS faaliyetlerinin çimento şirketlerinin karlılığına etkisine dair bilgi vermektedir. Bu bilgi KSS faaliyetleri açısından çimento şirketlerinin odaklanmaları gereken hususların neler olduğunu gösterecektir.

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlıkları

Bu çalışmada yalnızca BİST 100’de işlem gören çimento şirketleri üzerine bir araştırma yapılmıştır. SPK tarafından sosyal sorumluluk faaliyetlerini kapsayan Kurumsal Yönetim Uyum İlkeleri Beyanı 2005 yılında zorunlu hale getirilmiştir. Bu nedenle 2005-2019 yıllarına ait faaliyet raporlarındaki KSS raporlamaları dikkat alınmıştır. KSS bildirimleri metin incelemesi yöntemiyle edinilmiştir. Çünkü KSS faaliyetlerine ilişkin yalnızca bağış ve yardımlara ilişkin finansal bilgiler sunulmaktadır. Diğer faaliyetler yalnızca isim olarak raporlanmaktadır.

Bu kapsamda faaliyet gösteren 12 şirket bulunmaktadır.

Tablo- 1. BİST’te İşlem Gören Çimento Şirketleri

Firma Kodu	Firma Adı
AFYON	Afyon Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.
AKCNS	Akçansa Çimento Sanayi ve T.A.Ş.
BASCM	Baştaş Başkent Çimento Sanayi ve T. A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları ¹
BTCIM	Batıçim Batı Anadolu Çimento Sanayii A.Ş.
BSOKE	Batisöke Söke Çimento Sanayii T. A.Ş.
BUCIM	Bursa Çimento Fabrikası A.Ş.
CMENT	Çimentaş İzmir Çimento Fabrikası Ticaret A.Ş.
CIMSA	Çimsa Çimento Sanayi ve T. A.Ş.
GOLTS	Göлтаş Göller Bölgesi Çimento Sanayi ve T. A.Ş.
KONYA	Konya Çimento Sanayi A.Ş.
NUHCM	Nuh Çimento Sanayi A.Ş.
OYAKC	Oyak Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.’dir ² .

¹ Borsa İstanbul’da 2018 yılında işlem görmeye başlamış olduğundan analize dahil edilmemiştir.

² 15 Mayıs 2020 tarihinde Adana Çimento, Bolu Çimento, Aslan Çimento, Ünye Çimento ve Mardin Çimento birleşmesi ile Oyak Çimento Fabrikaları A.Ş. oluşturulmuştur. Bu şirketlerden Mardin Çimento’nun payları BİST 100’de işlem görmektedir. Birleşme sebebiyle 1 Haziran 2020 itibarıyla “Mardn” kodu “Oyakc” koduyla değiştirilerek işlem görmeye devam etmektedir.

Şirketler faaliyet raporlarında sadece yaptıkları KSS faaliyetlerinin isimlerini belirtmektedirler. Türkiye’de daha önce yapılmış çalışmalarda da sosyal sorumluluk faaliyetlerinin metin incelemesi yöntemiyle belirlenerek çalışmalar gerçekleştirildiği görülmektedir (Aras vd; 2010; Başar, 2014; Yıldız, Tuna ve Tuna; 2016). Bu yüzden bu çalışmada da metin incelemesi yöntemi kullanılarak veriler edinilmiştir. Çünkü KSS faaliyetlerinin içeriklerini, kapsamlarını ve uygulandıkları çevrenin büyüklüğünü faaliyet raporlarından ölçmek mümkün olmamaktadır. Faaliyet raporlarında bazı faaliyetler bir kaç kez zikredilmekte olup; faaliyet raporunda farklı alanlarda geçen aynı isimli KSS faaliyetleri mükerrerliği önlemek amacıyla bir kere sayılmıştır.

4.4. Veri Seti

Bu çalışmada çevreye karbondioksit emisyonu nedeniyle zarar veren bir endüstri olan çimento sektöründe faaliyet gösteren şirketlerin sosyal sorumluluk faaliyetlerini raporlamalarının karlılıklarına etkisi saptanmaya çalışılmıştır. Bu amaçla karlılık oranlarının hesaplanmasında yıllık gelir tablosu ve bilançodaki hesap kalemleri kullanılmıştır. KSS verileri ise faaliyet raporlarında yapılan metin incelemesi ile edinilmiştir. Firma performansı üzerinde kurumsal sosyal sorumluluk raporlamasının etkisinin araştırıldığı bu çalışmada araştırma modelini oluşturan değişkenler bağımlı ve bağımsız olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Değişkenlere ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

4.4.1. Bağımsız Değişken

Çalışmada kullanılan temel bağımsız değişken kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) faaliyet sayılarıdır. Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerine ilişkin veriler faaliyet raporlarından metin incelemesi ile elde edilmiştir.

Bu kapsamda faaliyet raporlarında yer alan (çalışanların eğitimi, çalışanlar ve aileleri için yürütülen sosyal faaliyetler, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili çalışmalar, topluma yardımcı olmak için yapılan bağış ya da yardımlar, spor faaliyetleri, sergi, tiyatro, yarışma gibi sosyal faaliyetler, toplumu bilgilendirmek için gerçekleştirilen faaliyetler, üretim sırasında gerçekleşen ve çevreye zarar veren faaliyetlerin minimize edilmesi, enerji tasarrufu, atık yönetimi, korunan ve iyileştirilen doğal yaşam alanları için yürütülen çalışmalar, çevre dostu teknolojilerin yerine getirilmesi, öğrencilere staj imkanları, teknik geziler, dar gelirli öğrencilerin eğitimlerine verilen destekler, eğitimin daha iyi gerçekleşmesi için yürütülen çalışmalar gibi) işletmenin paydaşları ve çevre için gönüllü olarak gerçekleştirdiği tüm çalışmalar metin incelemesi yöntemi ile tespit edilmiştir.

4.4.2. Bağımlı Değişken

Analize tabi tutulan oranlardan birincisi “bir işletmenin yapmış olduğu yatırımın karlılığını başka bir deyişle toplam varlıkların ne ölçüde verimli kullanıldığını göstermek için kullanılan” *Aktif Karlılık* oranıdır (Özdemir, 1999, s. 40). İkinci oran, net karın özkaynaklar kalemine bölünmesi ile elde edilen *Özkaynak Karlılık* oranıdır. Üçüncü oran ise net karın dolaşımdaki hisse senedi sayısına bölünmesi suretiyle hesaplanan *Pay Başına Kazanç* oranıdır.

4.4.3. Araştırmanın Modeli

Araştırmada işletmelerin yıllık faaliyet raporları ele alınmıştır. Çünkü bu raporlar her işletme tarafından yayınlanması zorunlu olan raporlardır. Kurumsal sosyal sorumluluk faaliyet sayıları faaliyet raporlarındaki cümlelerin sayılmasıyla elde edilmiştir. Değişkenlerin etkisini incelemek için oluşturulan model aşağıdaki gibidir:

$$\text{Model 1: } ROA_i = \alpha + KSS\beta_{lit} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 2: } ROE_i = \alpha + KSS\beta_{lit} + \varepsilon_{it}$$

$$\text{Model 3: } PBK_i = \alpha + KSS\beta_{lit} + \varepsilon_{it}$$

Modellerin analizinden önce panel birim kök analizi yapılmıştır. Birim kök testi ile değişkenlerin durağanlığı tespit edildikten sonra panel veri analizi ile değişkenler arası etki tespit edilmeye çalışılmıştır.

4.5. Araştırma Bulguları

Elde edilen finansal oranlar ve KSS faaliyet sayıları Stata programı yardımıyla panel regresyon analizi uygulanmıştır. Bu sayede KSS raporlamalarının Aktif Karlılık, Özkaynak Karlılığı ve Pay Başına Kazanç oranlarına etkisinin olup olmadığı, varsa etkinin yönü ve derecesinin belirlenmesine ilişkin açıklama ve sonuçlara yer verilmiştir.

Değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve derecesinin belirlenmesi için korelasyon analizi uygulanmıştır.

Tablo- 2. Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	ROA	ROE	PBK	KSS
ROA	1			
ROE	0.645	1		
PBK	0.1349	0.2458	1	
KSS	0.2151	0.302	0.2825	1

Bağımsız değişken KSS ile ROA arasındaki ilişki pozitif 0.2151, ROE arasındaki ilişki 0.302, PBK arasındaki ilişki 0.2825 olduğu görülmektedir. ROA ve PBK ile KSS arasında düşük düzeyde bir ilişki olduğu, POE ile orta düzeyde ilişki olduğu görülmektedir.

Panel Birim Kök Testi Bulguları

Sınama sonucunda serilerin durağanlığının sağlanması için birinci nesil birim kök testlerinden Im-Pesaran-Shin uygulanmıştır.

Tablo-3. Birim Kök Testleri Sonuçları

SERİLER	Sabitte ve Trendde	Im-Pesaran-Shin t-istatistiği	Olasılık
ROA	Düzeyde	-0,6958	0,2433
ROE		-2,8504	0,022**
PBK		-1,1696	0,1211
KSS		-2,0834	0,0186**
PBK	Birinci Farkında	-6,1217	0,0000*
ROA		-6,0664	0,0000*

*, ** %1, %5 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 2’de görüldüğü üzere Özkaynak Karlılığı (ROE) ve KSS serileri düzeyde durağan iken, Pay Başına Kazanç, Aktif Karlılığı (ROA) birinci farkında durağandır.

Panel Regresyon Analizi Bulguları

İstatistiksel analizlerde veriler, zaman kriterinin dikkate alındığı zaman serisi, yatay-kesit verileri ile bu iki veri türünün birleşiminden meydana gelen karma veriler olarak sınıflandırılmaktadır. Aynı kesit biriminin zaman içinde izlendiği karma veriler, panel veri olarak adlandırılmaktadır.

Araştırmadaki değişkenlerin durağanlığı belirlendikten sonra panel veri analizi uygulanmaktadır.

Tablo- 4. Panel Regresyon Analiz Sonuçları

	d_ROA	ROE	d_PBK
KSS_In	0.004	0.030***	0.077
Standart Hata	0.021	0.008	0.147
SABİT	-0.011	0.012	-0.194
Standart Hata	0.053	0.020	0.366
Gözlem Sayısı	150	150	150
R²	0.000	0.091	0.002
F İstatistiği	0.041	14.858	0.278
Olasılık (F İstatistiği)	0.839	0.000	0.599

*** p<0.01, ** p<0.05, * p<0.1

Tablo 3. KSS'nin ROA, ROE ve PBK'ye etkisinin panel veri analizi sonuçlarını göstermektedir.

Ampirik sonuçlar, Model 1'de incelenen KSS'nin ROA üzerine etkisinin pozitif olduğu ancak bu etkinin istatistiki olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Regresyon modeline ait F değeri (0.839) anlamlı değildir. Çimento şirketlerinin KSS faaliyetlerinin ROA'ya etkisini incelemek amacıyla oluşturulan modelin Düzeltilmiş R² değeri % 0 olup; modelin açıklama gücünün çok düşük olduğu söylenebilir.

Model 2'de incelenen KSS'nin ROE üzerine etkisinin pozitif olduğu ancak bu etkinin istatistiki olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Regresyon modeline ait F değeri (0.000) % 1 düzeyinde anlamlıdır. Çimento şirketlerinin KSS faaliyetleri ile ROE'ye etkisini incelemek amacıyla oluşturulan modelin Düzeltilmiş R² değeri % 9,1 olup; modelin açıklama gücünün düşük olduğu söylenebilir.

Model 3'te incelenen KSS'nin PBK üzerine etkisinin pozitif olduğu ancak bu etkinin istatistiki olarak anlamlı olmadığını göstermektedir.

Regresyon modeline ait F değeri (0.599) anlamlı değildir. Çimento şirketlerinin KSS faaliyetlerinin PBK'ye etkisini incelemek amacıyla oluşturulan modelin Düzeltilmiş R² değeri % 02 olup; modelin açıklama gücünün düşük olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak bu çalışmada BİST'te işlem gören çimento şirketlerinin faaliyet raporlarında raporlanmış KSS faaliyetlerinin karlılık oranlarından ROE, ROA ve Pay Başına Kazanç üzerine etkisinin olup olmadığı, etkiliyorsa bu etkinin yönünün ve şiddetinin ne olduğunu incelemektir. Çalışmada KSS için raporlanmış olan faaliyet sayıları veri olarak alınmıştır. Bu amaçla BİST'te işlem gören çimento şirketlerinin 2006- 2019 yılları arasındaki faaliyet raporları incelenmiştir. Tüm işletmelerin 2005 sonrasında faaliyet raporlarında KSS raporlaması yer almasından ötürü bu zaman aralığındaki veriler kullanılmıştır. Çalışmada panel veri analizinden yararlanılmıştır.

Analizden önce KSS'nin logaritması alınmıştır. Değişkenlerin durağanlığının belirlenmesi sürecinde, panel birim kök testlerinden Im-Pesaran-Shin (2003) uygulanmıştır.

Panel regresyon analizi yardımıyla KSS'nin ROA, ROE ve Pay Başına Kazanç olan etkisinin yönü ve derecesi tespit edilmiştir. Analiz sonucunda KSS raporlamalarının ROE'ye etkisinin pozitif yönde anlamlı olduğu görülmektedir. KSS raporlamalarının Pay Başına Kazanç, ROA üzerine etkisi pozitif olsa da bu etki istatistiki olarak anlamlı değildir.

Çimento sektörünün daha çok büyük yatırımcılara hitap eden ve toptan satışa dayalı bir sektör olmasından ötürü Özkaynak Karlılığı oranının KSS raporlamasından etkileniyor olması olağan görülebilir.

5. SONUÇ

İklim değışiklikleri, bazı doğal kaynakların düşüncesiz kullanılması, insanların daha refah bir Dünyada yaşama beklentilerinin artması yaşamın da bir dönüşüm geçirmesine sebep olmuştur. Bu bakış açısı ve beklenti doğrultusunda insanların işletmelerden de beklentileri artmıştır. İşletmelerin mal ve hizmet üretimi dışında çevreye, topluma duyarlı bir yapıda işlemlerini yürütmesi sorumlu olarak algılanması, rekabet edebilmesi ve yaşamını sürdürebilmesi için gerekli hale gelmiştir. Bu gereklilikle işletmeler yaptıkları sosyal sorumluluk faaliyetlerini raporlamaya başlamıştır. Ülkelerde yürürlüğe giren uygulamalar ile bu raporlama zorunlu hale getirilmiştir.

Raporlamaların firma değerine/finansal performansa etkisini inceleyen çalışmalar incelendiğinde sonuçların farklılık gösterdiği görülmektedir (Cho, Chung ve Young, 2019, s. 3). Literatürdeki çalışmalarda pozitif (Alpaslan ve Aygün, 2013; Maqbool ve Zameer, 2018; Cho, Chung ve Young, 2019) ve negatif sonuçlar görülen değişkenler olduğu görülmektedir (Margolis and Walsh, 2003; Jahmane ve Gaies, 2020; Yıldız, Tuna ve Tuna, 2016). Bazı çalışmalarda ise anlamlı bir ilişki/etki saptanamamıştır (Pava and Krausz, 1996; Margolis and Walsh, 2003; Aras ve diğerleri, 2010; Özçelik ve diğerleri, 2014; Yıldız, Tuna ve Tuna, 2016). Çalışmamızda ise KSS raporlamalarının ROE'ye etkisinin pozitif yönde anlamlı olduğu görülmektedir. KSS raporlamalarının Pay Başına Kazanç, ROA üzerine etkisi pozitif olsa da bu etki istatistiki olarak anlamlı değildir. Bu durum literatürde tespit edilen bulgularla benzerlik göstermektedir.

Ülkelerin raporlamalara getirdiği yeniliklerle KSS faaliyetlerinin ve raporlamanın arttığı görülmektedir. Sürdürülebilirlik endekslerinin borsalarda yaygınlaşmış olması, daha çok işletmenin bu endekse dahil olması ve işletmelerin sosyal sorumluluk faaliyetlerine hassasiyetinin artması olumlu gelişmelerdir. Ancak çalışma sürecinde karşılaşılan en büyük sorun KSS raporlamalarının içeriği, kapsamı ve maliyeti hakkında bilgi edinilememesidir. Raporlarda yalnızca faaliyetlerin isimleri zikredilmektedir. Bu durum kurumsal sosyal sorumluluğun temel ilkeleri olan hesapverilebilirlik ve şeffaflık ilkelerine henüz yaklaşmadığını göstermektedir. Bunun gibi eksikler olsa da, sosyal sorumluluk faaliyetlerinin artması, işletmelerin daha duyarlı stratejiler geliştirmesi konunun en önemli yönüdür.

Çalışmada sektör olarak çevreye karbondioksit emisyonu nedeniyle zararı olan çimento sektörü tercih edilmiştir. Çalışma sırasında edinilen verilerin çoğunun da çevreye etkileri azaltmak ve doğaya katkı kapsamında gerçekleştirildiği görülmektedir.

İleride yapılacak çalışmalarda hem hedef kitlesi, hem üretim sırasındaki etkileri dikkat alınarak farklı sektörlerde araştırma yapılması önem arz etmektedir. Böylelikle farklı sektörlerde yürütülen KSS

faaliyetlerinin etkilerinin karşılaştırmasının mümkün olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Adams, C.A., Frost, G. (2004). *The development of corporate web-sites and implications for ethical, social and environmental reporting through these media*. Institute of Chartered Accountants of Scotland (ICAS).
- Aktan, C.C. (2007). Türkiye’de sosyal sorumluluk projeleri: uygulamalardan örnekler. *İşletmeler ve Sosyal Sorumluluk*. (Ed: C.C. Aktan). İstanbul: İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği Yayınları.
- Aktan, C.C., Börü, D. (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk. İşletmeler ve sosyal sorumluluk*. (Ed: C.C. Aktan). İstanbul: İktisadi Girişim ve İş Ahlakı Derneği Yayınları.
- Alparslan, A., M. Aygün. (2013). Kurumsal sosyal sorumluluk ve firma performansı, *Süleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, (18)(1), 435-448.
- Altan, O. (2007). İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Ulusal 30 Endeks şirketlerinin sermaye piyasası kurulu kurumsal yönetim ilkelerine uyumunun değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Aupperle, K., Carroll, A., Hatfield, J. (1985). An empirical examination of the relationship between corporate social responsibility and profitability. *Academy of Management Journal*. (28), 446–463.
- Aras, G. (2007). Kurumsal sosyal sorumluluk: muhasebe ve denetim uygulamalarına yansımaları. 22.03.20120 tarihinde <http://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Akademik%20Makaleler/ARAS-Tide%20Article4%20csrauditing.pdf> adresinden erişildi.
- Aras, G., A. Aybars, O. Kutlu. (2010). Managing corporate performance: investigating the relationship between corporate social responsibility and financial performance in emerging markets, *International Journal of Productivity and Performance Management*, (59)(3), 229-235.
- Argüden, Y. (2007). *Kurumsal sosyal sorumluluk*, İstanbul: İGİAD Yayınları.
- Awan, A. G. ve Akhtar, N. (2014). The impact of corporate social responsibility (CSR) on profitability of firms: a case study of fertilizer & cement industry in Southern Punjab, *Pakistan, International Journal of Development and Economic Sustainability*, (2)(4), 70-79.
- Ayhan, B. (2009). Siyasal iktisat ve kurumsal sosyal sorumluluk. *Yönetim Araştırmaları Dergisi*, (9)(2), 173-187.

- Baraz, B. (2011). *Kurumsal itibar ve finansal performans: Kurumsal İtibar ve Paradigmalar*. (Ed: N.Şakar). İstanbul: Beta Yayıncılık, 77-100.
- Başar, A. B., Başar, M. (2006). Sosyal sorumluluk raporlaması ve türkiye'deki durumu. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (6)(2), 213-230.
- Başar, A.B. (2014). Kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması ve finansal performans arasındaki ilişki: borsa istanbul'da işlem gören kimya-petrol-plastik sektörü şirketleri üzerine bir araştırma, *Journal of Management & Economics*, (21)(2), 59-72
- Belal, A.R. (2008). *Corporate social responsibility reporting in developing countries: the case of Bangladesh*. England: Ashgate Publishing Company.
- Berk, N. (2010). *Finansal Yönetim*. Türkmen Kitabevi. İstanbul: 9. Baskı.
- Bıçakçı, İ. (2000). *İletişim ve Halkla İlişkiler*, Ankara: Mediacat Kitapları.
- Blowfield, M., Murray, A. (2008). *Corporate responsibility: a critical introduction*. Oxford: Oxford University Press.
- Bozlağan, R. (2010). Sürdürülebilir gelişme düşüncesinin tarihsel arka planı. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 1012-1028.
- Cho, S. J., Chung, Y.C., Young, J. (2019). Study on the relationship between CSR and financial performance. *Sustainability*, (11), 343. doi:10.3390/su11020343.
- Çınar, S. (2011). Gelir ve CO2 emisyonu ilişkisi. *U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (2), 471-482.
- Ersöz, H. Y. (2007). *Türkiye' de kurumsal sosyal sorumluluk anlayışının gelişiminde meslek ve sivil toplum kuruluşları*. İstanbul: Vimek Ajans.
- Gürsel, A. P., Meral, Ç. (2012). Türkiye'de çimento üretiminin karşılaştırmalı yaşam döngüsü analizi, 2. *Proje ve Yapım Yönetimi Kongresi*, 13 – 16 Eylül 2012 İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Urla-İzmir.
- Hopkins, M. (2007). *Corporate social responsibility and international development : is business the solution?*, London: Earhscan.
- Jahmane, A., Gaies, B. (2020). Corporate social responsibility, financial instability and corporate financial performance: linear, non-linear and spillover effects –the case of the cac 40 companies. *Finance Research Letters*. (Doi. 10.1016/j.frl2020.101483).
- Kağnıcıoğlu, D. (2007). *Endüstri ilişkileri boyutunda sosyal sorumluluk*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Karacaer, S., Bozkurt, F. G. (2010). Türkiye' de kurumsal sosyal sorumluluk ve raporlamasında kullanıcıların algıları üzerine bir alan araştırması. *Muhasebe Öğretim Üyeleri Bilim ve Dayanışma Vakfı (MÜDAV) Muhasebe Bilim Dergisi*, (3), 43-65.

- Kelgökmen İlic, D. (2010). İşletmelerin kurumsal sosyal sorumluluk düzeylerinin belirlenmesine yönelik literatür taraması. *Ege Akademik Bakış*, (10) (1), 303-318.
- Lin, W. L., Lwa, S.H., Ho, A.H, Sambasivan, M. (2019). The causality direction of the corporate social responsibility corporate financial performance nexus: application of panel vector autoregression approach. *North American Journal of Economics and Finance*, (48), 401-418.
- Mahbuba, S., Farzana, N. (2013). Corporate social responsibility and profitability: a case study on Dutch Bangla Bank Ltd.. *International Journal of Business and Social Research (IJBSR)*,3(4), 139-145.
- Mai, M. U. (2017). Mediation of CSR and profitability on the influences of GCG mechanisms to the firm value, *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, (21)(2), 253–264.
- Maqbool, S., Zammer, M. N. (2018). Corporate social responsibility and financial performance: an empirical analysis of Indian banks. *Future Business Journal*. (4), 84-93.
- McGuire, J, Alison, S, Schneeweis, T. (1988). Corporate social responsibility and firm financial performance, *Academy of Management*. (31)(4), 854- 872.
- Mulyadi, M. S., Anwar, Y. (2012). Impact of corporate social responsibility toward firm value and profitability. *The Business Review*, Cambridge, (19)(2), 316-322.
- Nellig,E., Webb, E. (2009). Corporate social responsibility and financial performance: the ‘virtuous circle’ revisited. *Rev Quant Finan Acc*. (32), 197-209.
- Özalp, İ., Tonus, Z. Sarıkaya, M. (2008). İktisadi ve İdari Bilimler öğrencilerinin kurumsal sosyal sorumluluk algıları üzerine bir araştırma. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 69-84.
- Özçelik, F., B.A. Öztürk, S. Gürsakal. (2014). Investigating the relationship between corporate social responsibility and financial performance in Turkey, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, (28)(3), 189-203.
- Özdemir, M. (1999). *Finansal yönetim*. İstanbul: Türkmen Kitabevi. 2. Baskı.
- Özgener, Ş. (2004). *İş ahlakının temelleri: yönetsel bir yaklaşım*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Pava, M.L., Krausz, J. (1996). The association between corporate social-responsibility and financial performance: the paradox of social cost. *Journal of Business Ethics*, (15)(3) , 321-357.
- Riantami, S., Nurzamzam, N. (2015), Analysis of company size, financial leverage, and profitability and its effect to CSR disclosure. *Journal Dinamika Manajemen*, (6)(2), 203-213.

- Tokgöz, N. ve Önce, S. (2009). Şirket sürdürülebilirliği: Geleneksel yönetim anlayışına alternatif. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, (XI)(I), 249-272.
- Ulu, A.S. (2007). Kurumsal sosyal sorumluk: Bir alan çalışması. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- Waddock, S.A., Graves, S.B. (1997), The corporate social performance: financial performance link, *Strategic Management Journal*, (18)((4), 303-19.
- Williams, A., Siegel, D. (2001). Corporate social responsibility and financial performance: Correlation or misspecification? *Strategic Management Journal*, (21), 603-609.
- Woods, M. (2003). The GRI' s mission is to promote international harmonization in reporting relevant and credible corporate economic, environmental, and social performance information. *The CPA Journal*, 60-66.
- Yıldız, Ş; Tuna, G. ve Tuna, V. E. (2016), Kurumsal sosyal sorumluluk kapsamında çevre açıklamaları ile firma özellikleri arasındaki ilişki: kimya, petrol, kauçuk ve plastik ürünler sektöründe bir uygulama. *Journal of Business Research of Turk.* (8)(2), 255- 276.
- Afyon Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. Çevrimiçi <http://www.afyoncimento.com/yatirimci-iliskileri/index.html>
- Akçansa Çimento Sanayi ve T.A.Ş. Çevrimiçi <http://www.akcansa.com.tr/yatirimci-merkezi/faaliyet-raporlari/>
- Baştaş Başkent Çimento Sanayi ve T. A.Ş. ve Bağlı Ortaklıkları. Çevrimiçi <http://bastas.com.tr/yatirimci-kosesi.aspx>
- Batıçim Batı Anadolu Çimento Sanayii A.Ş. Çevrimiçi <https://www.baticim.com.tr/yatirimci-iliskileri/yillik-faaliyet-raporlari>
- Batisöke Söke Çimento Sanayii T. A.Ş. Çevrimiçi <https://www.batisoke.com.tr/yatirimci-iliskileri/yillik-faaliyet-raporlari>
- Borsa İstanbul, Çevrimiçi <https://borsaistanbul.com/tr/sayfa/165/bist-surdurulebilirlik-endeksi>.
- Bursa Çimento Fabrikası A.Ş. Çevrimiçi <http://www.bursacimento.com.tr/yatirimci-iliskileri/>
- Çimentaş İzmir Çimento Fabrikası Ticaret A.Ş. Çevrimiçi <https://cimentas.com.tr/yatirimci-iliskileri.aspx>
- Çimsa Çimento Sanayi ve T. A.Ş. Çevrimiçi <https://www.cimsa.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/>
- Göлтаş Göller Bölgesi Çimento Sanayi ve T. A.Ş. Çevrimiçi <https://www.goltas.com.tr/tr/yatirimci-iliskileri/faaliyet-raporlari/>
- Kamuyu Aydınlatma Platformu, Çevrimiçi <http://www.kap.gov.tr/sirketler/islemgorensirketler/tumsirketler/detay.aspx?sId=833>

Konya Çimento Sanayi A.Ş. Çevrimiçi <http://konyacimento.com.tr/kurumsal-uyum.aspx>

Nuh Çimento Sanayi A.Ş. Çevrimiçi <https://www.nuhcimento.com.tr/mali-tablolar/>

Oyak Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş. Çevrimiçi <http://www.oyakcimento.com.tr/yatirimci-kosesi/faaliyet-raporlari>